

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

*(Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,
м. Львів, 26–27 червня 2006 р.)*

Суттєві зміни, які переживають фінансові системи розвинених країн, характеризуються глобалізацією фінансових ринків, розширенням спектру послуг банківських і небанківських інститутів, зміною податкового законодавства, розширенням застосування інформаційних технологій.

Проведена за ініціативи Львівського банківського інституту Національного банку України Міжнародна науково-практична конференція "Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір" була присвячена актуальній проблемі розвитку фінансової системи України в умовах глобалізаційних процесів та її інтеграції до європейського і світового фінансових ринків.

Учасники конференції – академіки Національної академії наук України, Академії економічних наук, Академії наук вищої школи, доктори та кандидати наук галузевих інститутів і вищих навчальних закладів Німеччини, Республіки Польща, України, а також банкіри-практики Національного банку України, управління НБУ у Львівській області, провідних банків Західного регіону – у ході наукових дискусій обмінювалися думками з приводу поліпшення роботи фінансового сектора економіки України.

Співорганізатори проведення цього важливого для Західного регіону наукового заходу – Національний банк України, Інститут регіональних досліджень НАН України, Державна установа "Інститут економіки і прогнозування НАН України", Інститут економіки та менеджменту (м. Ессен, Німеччина), Державна вища професійна школа (м. Ярослав, Республіка Польща).

До кола наукових проблем, які викликали особливий інтерес, увійшли: трансформація інфраструктури фінансово-кредитного ринку України; проблеми стійкості та платоспроможності банківської системи в умовах глобалізації фінансових ринків; теоретичні та прикладні аспекти взаємодії банківського та реального секторів економіки; традиційні та новітні інструменти на українському ринку фінансових послуг; розвиток малого і середнього банківництва в контексті регіоналізації економіки України; інформаційно-комунікаційні технології як чинник розвитку ринку фінансово-банківських послуг.

У ході пленарного та секційних обговорень було сформовано низку пропозицій, які мають не тільки наукове, а й прикладне значення для економіки України.

На пленарному засіданні виступили: директор Інституту регіональних досліджень НАН України акад. НАН України, д.е.н., проф. Мар'ян Долішній; заступник голови Львівської обласної державної адміністрації Валерій П'ятак; ректор Львівського банківського інституту НБУ д.е.н., проф. Тамара Смовженко; президент Асоціації українських банків Олександр Сугоняко; декан факультету фінансової економетрії Мюнхенського університету (Німеччина), д-р, проф. Стефан Мітнік; завідувач відділу досліджень розвитку та регулювання фінансових ринків ДУ "Інститут економіки та прогнозування України", д.е.н., проф. Олександр Барановський; заступник завідувача відділу досліджень розвитку та регулювання ринків ДУ "Інститут економіки та прогнозування України", д.е.н. Володимир Корнеєв.

М.Долішній зосередив увагу на актуальних проблемах регіональної політики та перспективах її реалізації в Україні, а саме, на умовах, за яких вона буде ефективною. На думку вченого, це буде можливим, якщо:

– регіони визнають пріоритет національних інтересів і необхідність збереження цілісності та унітарності держави;

– держава створить сприятливі умови для реалізації місцевих інтересів силами регіонів;

– будуть забезпечені гарантії державної підтримки розвитку регіонів.

У доповіді також було виокремлено чотири основні складові серед напрямів наукових досліджень у сфері регіонального розвитку України:

- регіональну політику розвитку людських ресурсів;

- регіональні проблеми екологічної безпеки, використання рекреаційного потенціалу регіонів;

- соціально-економічне районування та реформування адміністративно-територіального устрою України;

- міжрегіональне та транскордонне співробітництво.

Ефективний регіональний економічний розвиток і регіональна соціально-економічна політика повинні ґрунтуватися на поглибленні трансформаційної еволюції, проведенні економічних реформ, усуненні тоталітарно-режимних відносин, розбудови економіки на приватновласницьких засадах, без чого важко створити відповідне конкурентне соціальне-ринкове середовище.

Значну увагу М.Долішній приділив проблемам інноваційної діяльності в державі в цілому та регіонах зокрема. Критично оцінюючи її сучасний стан та рівень фінансування, вчений наголосив на необхідності реалізації ідей інноваційного шляху розвитку України, вважаючи кадрове забезпечення принципово важливим чинником формування спеціальних національних та регіо-

нальних програм. Система освіти має бути спрямована на підготовку спеціалістів у тих сферах знання, які б відповідали структурі національного господарства та структурі економіки в регіонах України.

В.П'ятак з практичної точки зору оцінив актуальні проблеми розвитку економіки Львівщини, до яких він відніс недостатність фінансових ресурсів, низький рівень розвитку промислового сектора та слабку ринкову інфраструктуру регіону. Серед основних напрямів розв'язання зазначених проблем він виділив розвиток малого бізнесу та налагодження транскордонного співробітництва з Польщею, що також має сприяти адаптації економіки області до умов Європейського союзу.

"У сучасних умовах інтеграції Львівщини у Європейський та світовий фінансовий простір, – зазначив В.П'ятак, – важливим є концентрація зусиль влади на розвитку фінансової інфраструктури регіону, залученні іноземних інвестицій, створенні сучасних інституцій транскордонної співпраці, залученні нових організаційних форм взаємодії влади, бізнесу та громадськості, що сприятиме поглибленню співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, а також розширенню зовнішньоекономічних відносин, особливо з країнами-сусідами".

Т.Смовженко зупинилася на актуальних проблемах міжбанківської конкуренції в Україні. Зокрема, висловила думку, що внаслідок поляризації банківського капіталу та ресурсів міжбанківська конкуренція розподілена між окремими сегментами банківського ринку, що зумовлює особливості у підходах до вивчення цієї проблеми. Основним об'єктом міжбанківської конкуренції в країні є боротьба за збереження наявних та залучення нових клієнтів, а основним чинником, що визначає рівень конкурентоспроможності банків у цій боротьбі, є ефективна асортиментна політика.

За допомогою розробки нових банківських послуг банк може: підвищити свою ліквідність, ділову активність, норму прибутку і рентабельність, знизити рівень ризиків; забезпечити оптимальні пропорції між попитом та пропозицією послуг певного виду і специфіки; гнучко реагувати на динаміку попиту і маневрувати усіма видами наявних ресурсів; формувати системи договірних, ринкових відносин між своїми контактними аудиторіями; шукати нові ринки збуту, розширювати існуючі, охоплювати нові ринкові сегменти, досягаючи при цьому оптимального рівня соціально-економічної ефективності своєї діяльності.

С.Митнік у виступі охарактеризував досвід управління фінансовими ризиками в перехідній економіці та зробив відповідні висновки для України. Зокрема, він зазначив, що для стабільності економіко-фінансової системи вагомими є відповідна економічна політика, особливо регулятивна, та ефективні контролюючі структури. Сьогодні Україні доводиться приділяти велику

увагу становленню ефективних фінансових ринків з надійними фінансовими установами. Втілення адекватної юридичної і судової систем, послідовні і прозорі стандарти звітності відповідно до міжнародних норм і ефективна регуляторна структура – фундаментальні передумови для функціонуючого фінансового сектора. У зв'язку з цим надзвичайно важливим для банківського спостереження є процес управління ризиками у межах банківського сектора української економіки.

"Банки, які керуються BASEL, збільшують прибутковість і досягають кращих формальних чи неформальних оцінок. Як наслідок – вони отримають національні і міжнародні конкурентні переваги, оскільки клієнти (іноземні і місцеві інвестори) матимуть більшу довіру до індивідуальних фінансових установ і фінансового сектора економіки України в цілому", – зауважив С.Мітнік. Щодо банківського спостереження, то, на думку німецького вченого: "Контролери в Україні повинні використовувати інструменти управління ризиками, які відповідають українській структурі ризику замість використання закордонних методик, що широко застосовуються на фінансових ринках, що розвиваються. У світлі зростаючої інтеграції глобальних фінансових ринків потрібно сформулювати новий погляд на стратегію і моделі управління ризиками".

О.Сугоняко наголосив, що при визначенні орієнтирів і пріоритетів розвитку банківської системи України особливе місце посідає питання участі у ній іноземного капіталу. Його доповідь викликала велике зацікавлення та жваву дискусію.

Згідно зі світовим досвідом, участь іноземного капіталу у банківській системі створює певні ризики як для виконання нею основних функцій, так і для регулювання фінансово-економічних процесів. Все це зумовлює актуальність дослідження проблеми визначення оптимального рівня участі іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі (присутність якого останнім часом швидко зростає), який, з одного боку, дозволить прискорити процеси розвитку вітчизняної банківської системи та підвищити якість виконання її функцій, а з іншого – встановить допустимий, прийнятний для вітчизняної економіки рівень ризиків.

Порівняно низька активність іноземних банків в Україні, – зазначив О.Сугоняко, – негативно впливає на розвиток банківської системи, для якої вони могли б слугувати прикладом у сфері оцінки кредитних заявок та організації внутрішніх систем управління ризиками. Частково це можна пояснити незначними обсягами прямих іноземних інвестицій у промисловість, а також тим, що підприємства звертаються за послугами до банківських установ, з якими вони пов'язані інтересами власності або іншими відносинами, чого іноземні банки з ними не мають. Основними обмеженнями на шляху інозем-

них фінансових установ в Україну є незадовільний інвестиційний клімат, низький рівень захисту прав власності та прав кредитора.

Беручи до уваги те, що банки з іноземним капіталом виступають основними каналами, через які надходять іноземні інвестиції в економіку України, завдання України – зберегти національну банківську систему та створити умови для її зміцнення під час загострення конкурентної боротьби на внутрішньому фінансовому ринку, при цьому не створюючи штучних перепон для конкуренції.

Щодо присутності іноземного капіталу в структурі національного фінансового ринку та його впливу на роботу банківської системи України, актуальною та змістовною була доповідь **О.Барановського**. На його думку, прихід іноземців на український ринок банківських послуг полегшить непередбачувано високі темпи зростання попиту на банківські послуги і призведе до зростання конкуренції серед національних банків. А присутність у складі акціонерів респектабельних інституційних фондів підвищить як цивілізованість і ефективність української банківської системи, так і ступінь її інтегрованості в глобальне фінансове поле.

Важливим для подальшого розвитку банківської системи є питання відкриття на території України філій іноземних банків, що посилить конкуренцію банків за клієнтів. Вітчизняна банківська система стикнеться з набагато сильнішими і досвідченішими гравцями на власному фінансовому полі. А відтак, українським банкам доведеться оптимізувати структуру своїх витрат й здешевити кредитні ресурси. Крім того, невеликі вітчизняні банки опиняться перед вибором: чи приєднатися до великих впливових і життєдатних банківських інститутів, чи продовжити свою діяльність у статусі місцевих/кооперативних банків чи небанківських установ. "Для мінімізації негативних для вітчизняної банківської системи наслідків такого кроку держава, – на думку О.Барановського, – має встановити достатньо жорсткі критерії для надання дозволів на відкриття в Україні філій іноземних банків, щоб унеможливити проникнення в український банківський сектор капіталу фінансово нестійких структур чи структур з сумнівною репутацією. Поряд з цим, у разі допуску філій іноземних банків з наглядовими органами країн, звідки походять банки, повинні укладатися угоди про контроль за філіями банків на території України і обмін інформацією".

У ході конференції було зазначено, що сьогодні фінансовий сервіс стає визначальною домінантою розвитку фінансових ринків. Тому, як у своєму виступі наголосив **В.Корнєєв**, – питання щодо визначення значущості і розмірів ринку фінансових послуг є вкрай актуальним і пов'язане воно з діяльністю спеціалізованих фінансових посередників.

На думку вченого, комплекс заходів щодо впровадження послуг фінансових посередників у вітчизняних умовах повинен передбачати, насамперед: а) стимулювання цільової сегментації формування клієнтського попиту; б) запровадження комплексу консультаційно-пояснювальних заходів серед потенційних клієнтів; в) стимулювання конкуренції між банківськими і небанківськими структурами; г) забезпечення кількісного і якісного "прориву" фінансового сервісу через застосування нових фінансових послуг і продуктів; д) посилення регулятивних вимог за посередницькою діяльністю з боку держави і організацій, що саморегулюються; е) підвищення обсягів гарантійного відшкодування втрат клієнтських коштів за форс-мажорних обставин у банківській, та небанківській сферах.

Дана тема викликала жваве обговорення на секційному засіданні. Зокрема, керівник відділення економічних досліджень у нафтогазовій галузі НДІ нафтогазової промисловості НАК "Нафтогаз України", д.е.н., проф. **О.Лапко** зауважила, що в економіці України сьогодні всі процеси, у тому числі й інноваційні, потребують саме інфраструктурної підтримки. Важливу роль у вирішенні даної проблеми у світі відіграє венчурний капітал, який в класичному розумінні лише починає формуватися в Україні. У своїй доповіді О.Лапко виокремила низку чинників, що гальмують його розвиток (відсутність інформації щодо привабливих проєктів, низьку капіталізацію національного фондового ринку, нерозробленість законодавства, відсутність чіткого механізму стимулювання інвестицій, нестачу висококваліфікованих фахівців в інноваційній сфері). "Венчурний капітал, – підсумувала вчена, – може нормально функціонувати і в країні, де відсутні об'єктивні засади його розвитку, створюючи інфраструктуру інноваційного підприємництва та сприяючи розвитку інноваційного сектора економіки. За умов ефективної підтримки венчурного підприємництва з боку держави, процеси становлення венчурного підприємництва в Україні проходитимуть більш високими темпами, прискорюючи зміни у структурі економіки на користь наукомістких галузей. Це відповідає стратегічним пріоритетам розвитку економіки країни та її інтеграції у світовий та європейський простір".

Під час заключного засідання учасниками конференції було відзначено актуальність проведеної конференції та внесено пропозиції утвердити її як щорічну.

За результатами конференції було підготовлено аналітичну записку з найважливішими висновками та рекомендаціями. У ній зазначено, що для забезпечення довгострокової фінансової стабільності в державі необхідні подальші трансформаційні зміни всіх елементів фінансової системи, що, у свою чергу дозволить виділити проблеми, які потребують першочергового вирі-

шення. Створення дієвих механізмів щодо забезпечення ефективного та безпечного функціонування фінансово-кредитної системи в умовах інтеграції України до європейського фінансового простору є важливою передумовою для досягнення сталого економічного зростання.

Оргкомітет конференції вважає за доцільне рекомендувати:

1. *Міністерству фінансів України, Національному банку України, фінансовим установам та науково-освітнім закладам* створити робочу групу з розробки стратегії розвитку фінансової системи України, основним завданням якої повинне стати сприяння підвищення її конкурентоспроможності на світових фінансових ринках.

2. *Міністерству фінансів України розглянути доцільність:*

- розробки та запровадження системи всебічного сприяння особистому та професійному розвитку працівників, зайнятих у фінансовій сфері з метою підвищення рівня їх кваліфікації до світових стандартів;

- створення механізму закріплення більшої частки податкових надходжень за регіонами. Розмір цієї частки можна диференціювати з урахуванням фінансового становища окремих регіонів, зважаючи на їх об'єктивні потреби у фінансуванні соціальних витрат та потреб щодо розвитку регіональної економіки;

- опрацювання та запровадження механізму фінансової підтримки слабозрозвинених в соціально-економічному плані регіонів за аналогом європейських структурних фондів регіонального розвитку;

- підготовки обґрунтування щодо прийняття законопроекту України "Про фінансово-інноваційні комплекси", який передбачав би для них відповідні механізми їх фінансової підтримки, на зразок відтермінування сплати податків до моменту окупності проектів, надання державних гарантій на залучення інвестицій, кредитів рефінансування тощо.

- внесення змін у систему оподаткування грантової допомоги в частині нарахувань на фонд заробітної плати;

- створення системи підготовки фахівців-консультантів для роботи в усіх регіонах України з метою допомоги у розробці проектів-заявок на отримання фінансової підтримки і подання їх у міжнародні фонди.

3. *Національному банку України рекомендувати:*

- послідовно реалізовувати стабілізаційну курсову політику та активізувати роботу щодо впровадження курсового механізму ER-2;

- запровадити сприятливі умови для розвитку спеціалізованих банків шляхом зниження економічних нормативів, встановлених Національним банком України для банківських установ;

- створити умови для ефективного функціонування системи регіональних і муніципальних банків в Україні, цілі та принципи діяльності яких повинні корелюватися з головними напрямками регіональної соціально-економічної

ної політики та сприяти формуванню економічно сильних регіонів як основи добробуту країни;

- розробити методику визначення оптимального рівня іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі. Він повинен включати, *по-перше*, чітко визначений, максимально допустимий рівень іноземного капіталу у вітчизняній фінансово-банківській системі, який, з одного боку, сприяв би її розвитку та підвищенню конкурентоспроможності економіки країни, а з іншого – не створював би занадто високого рівня ризиків; *по-друге*, гнучкий фінансово-економічний механізм дотримання визначеного максимального розміру іноземного капіталу, який не створював би для країни негативного інвестиційного іміджу у світі.

*Кузнецова А., д-р екон. наук
Львівський банківський інститут НБУ*